

RAJNER MARIJA RILKE

IZBOR IZ POEZIJE

Rođen je Pragu, u činovničkoj porodici. Od 1886-1892. pohađao je vojna učilišta, a potom išao u trgovačku akademiju u Lincu. Pošto je privatno položio maturu, studirao je u Pragu književnost i istoriju umetnosti. Od 1897. do 1899. živi u Minhenu i Berlinu; putuje u Italiju i Rusiju. Zatim živi u Vorpsvedeu blizu Bremena. 1901. se ženi vajarkom Klarom Vesthof, ali se taj brak brzo raspada. Posle toga duže živi u Parizu, putuje u Italiju, Dansku, Švedsku, Severnu Afriku, Egipat i Španiju. Od 1911-1912. živi u zamku Devin blizu Trsta. Rat provodi u Minhenu, jedno vreme služeći kao vojnik u Ratnom arhivu. Posle rata je uglavnom u Švajcarskoj, gde se 1922. nastanjuje u malom zamku Mizot u Valeu. Umro je od leukemije. Osim lirike pisao je i pripovetke, roman *Zapisi Maltea Lauridsa Brigea* i veliki broj pisama. Prevodio je sa francuskog (Valeri, Malarme, Bodler, Žid), engleskog (E. Baret-Brauning) i italijanskog (Mikelandelo).

Zbirke: *Leben und Lieder (Život i pesme)*, 1894; *Larenopfer (Žrtve larima)*, 1896; *Traumgekrönt (Krunisan snom)*, 1897; *Advent*, 1898; *Mir zur Feier (Meni u slavu)*, 1899; *Das Buch der Bilder (Knjiga slika)*, 1902; *Das Stunden-Buch (Časlovac)*, 1905; *Neue Gedichte (Nove pesme)*, I-II, 1907-1908; *Die frilhen Gedichte (Rane pesme)*, 1909; *Requiem (Rekvijem)*, 1909; *Das Marien-Leben (Marijin život)*, 1913; *Duineser Elegien (Devinske elegije)*, 1923; *Die Sonette an Orpheus (Soneti posvećeni Orfeju)*, 1923; *Vergers suivi des Quatrains Valaisans (Voćnjaci i Valeski katreni)*, 1926; *Les Fenetres (Prozori)*, 1927; *Les Roses (Ruže)*, 1927; *Verse und Prosa aus dem Nachlass (Stihovi i proza iz zaostavštine)*,

1929; *Späte Gedichte (Pozne pesme)*, 1934; *Gesammelte Werke (Sabrana dela)*, I-VI, 1927; *Samtliche Werke (Celokupna dela)*, 1 — VI, 1955—1966.

Ja volim svoga bića polutminu
što daje mojim čulima dubinu;
u njoj se, kao iz pisama starih,
moj život jednom već proživljen žari,
u preboljenu odmaknut daljinu.

Iz nje se toči u mene saznanje
da imam dosta prostora pred sobom
za drugoga života večno tkanje.

I katkad sam ko drvo, čije granje
šumi negdašnjem dečaku nad grobom
i čiji koren prostirku mu plete, —
drvo što onaj ispunjava san
koji je dečak u daleki dan
izgubio u pesmi punoj sete.

(B. Živojinović)

Moj život nije ovaj strmi čas,
čas kad ovako žurno stremim.
Pred svojim žitnim poljem ja sam klas,
tek jedan glas sam samo, i to glas
što prvi sred mog mnogoglasja nemi.

Između dva sam zvuka dubok muk,
koji ih trajnom usklađenju goni:
jer preti da nadjača smrti zvuk —

No tamnoga ih intervala luk
miri.

Lepotom starom pesma zvoni.

(B. Živojinović)

Liši me vida: gledaću tvoj lik,
zapuši uši moje: slušaću te,
onemi me, al' zvaću te kroz krik,
bez nogu još ću k tebi naći pute.
Slomij mi ruke: hvataću te srcem;
zaustaviš li srce meni, sam
moj mozak tad će kucati i bdeti,

a ako mi i mozgom užgaš plam —
na krvi svojoj ja ću te poneti.

(B. Živojinović)

Sad već crvena divlja ruža zre,
u leji jedva diše pozno cveće.
Ko nije bogat sad, kad leto mre,
taj nikad sebe sačekati neće.

Ko sada sav ne drhti kao prut
od preobilja slika, koje buja
i proniče u svaki dušin kut,
čekajuć noć da tminom zaleluja: —
taj je, ko starac, prešao svoj put.
Toga nijedan sad ne greje plamen,
laže ga sve na javi i u snu;
pa i ti, bože. Ti što ga, ko kamen,
iz dana u dan vučeš prema dnu.

(B. Živojinović)

Tu žive ljudi, lica cvetno-snežna,
i čudeć se od teškog sveta mru.
I vidi l' ko gde jedna rasa nežna
kroz bezimene noći, beznadežna,

pretače osmeh u grimasu zlu?

Bez dostojanstva, ko strašljiva sen
kruže i služe stvari besmislene,
i odeća na njima brzo vene
i ruke im se sparuse za tren.

A svet se tiska, juri, njih ne štedi,
njih neodlučne, slabe. — Samo pas
poneki, plašljiv i beskućnik, sledi
koraku njihovom, muklo, koji čas.

Svakoga od njih muče sto dželata,
svaki ih udar sata zove tih,
i vukući se kraj bolničkih vrata
čekaju, strepe, da prime i njih.

Tamo je smrt. Ne smrt u čijoj vlasti
čudesnoj behu u detinjstvu. — Ne,
smrt mala, ko što tamo mere sve;
sopstvena njina, zelena, bez slasti,
ko voće što je prestalo da zre.

(B. Živojinović)

UVODNA PESMA

Ma ko ti bio: kroči u predvečerje
iz sobe svoje, gde znaš svaki kut;
ma ko ti bio: poslednja uz put
tvoja je kuća, a iza nje: bezmerje.
Pogledom svojim, koji se koleba
da napusti tvog starog praga rub,
digni polako jedan stari dub
i postavi ga ispred neba.
I tako svet ćeš ustrojiti svoj.
Golem, ko reč što sazreva u svemu.
A kada voljom shvatiš smiso njemu,
ostaviće ga nežno pogled tvoj ...
(B. Živojinović)

OZBILJAN ČAS

Ko sada plače negde u svetu,
ko bez razloga plače u svetu,
zbog mene plače.

Ko se sad smeje negde u noći,
ko se bez razloga smeje u noći,
meni se smeje.

Ko sada ide negde po svetu,
ko bez razloga ide po svetu,
k meni ide.

Ko sad umire negde u svetu,
ko bez razloga mre u svetu:
mene gleda.

(B. Živojinović)

NAPREDAK

Opet moj dubok život glasno huči,
kao da šire korito rnu biva.
Svaka se slika sve više otkriva,
svaki mi predmet sve prisnije zvuči.
Moje se biće s bezimenim sliva:
pa svakim čulom, proniknuv iz granja,
ko ptica nebom vetrovitim sanja,
a dušom, što leluja ko da sva
na crnim stoji ribama, uranja
u prekinuti dan jezerskog dna.

(B. Živojinović)

JESENJI DAN

Gospode, čas je. Natraja se leto.
Zasenči sunčanike, razobruči
vetar, da poljem jesenjim zahuči.

Poslednjem plodu zrenje zapovedi;
još dva-tri dana južnija mu daj,
usavršenju nagnaj ga, nacedi
poslednju slast u teškog vina sjaj.

Ko dom sad nema, taj ga steći neće.
Ko sam je sada, dugo sam će biti,
čitaće, pisma pisati i bditi,
i nemirno će gledati drveće
kada se lišće stane zrakom viti.
(B. Živojinović)

JESEN

Opada lišće, ko da iz daljina
pada, uz opor i odrećan let,
kao da venu sred nebeskih tmina

daleke bašte.

I teška zemlja noću
pada iz roja zvezda u samoću.

Svi mi padamo. Pada ruka. Pad
u svakom od nas živi neizbežno.

Pa ipak Neko beskonačno nežno
padanju ovom daje smer i sklad.
(B. Živojinović)

PONT DU CARROUSEL

Možda je slepi čovek s mosta tog,
siv kao međaš bezimenih nekih
carstava, predmet stalni oko kog
optiče kolo sazvežđa dalekih,
središte tiho njihovo. Jer svud
okolo njega huji život lud.

Pravednik on je čija mirna bdenja
bezbrojnih krivih staza seku splet.
On: tamni ulaz u podzemni svet
sred površnoga jednog pokolenja.
(B. Živojinović)

DETINJSTVO

Protiče školsko dugo strahovanje,
i sporo dan pun tmulih stvari tone.
O, samovanje, o, teško bitisanje...
A kad izideš: sve ulice zvone,
vodoskok pršti, laste nebom rone,
i sve do kraja vasiona
izrasta svet kroz uzdrhtalo granje. —
O, ići malen kroz to talasanje
i nemati ni sličnosti ni spone
s ljudima koji tvog se puta klone — :
O, čudno doba kad sve u čežnju tone,
o, samovanje.

I sve u svoje upijati zene:
ljude i žene; ljude, ljude, žene
i decu što se, daleka, šarene
i neslična su i tuđa su sva;
i onde kuću, i katkad nekog psa...
I osećati kako čas užas tka,
a čas se dušom poverenje prene — :
O, besmislena tugo, stravo, snu od pene,
o, dubino bez dna.

I dugim mukliin igrama se dati
u bašti kojom gasne zlatni prah,
i na odrasle katkad natrčati
hvatajuć loptu, omamljen i plah,
a kad se mrak sa sviju strana sjati
ka domu svome kruto koračati,
vođen za ruku i tajeći dah — :
O, sve je dalje, sve teže da se shvati
taj tučni strah.

I satima uz golem ribnjak žuti
klečati s malim čunom ko u snu,
i diviti se drugim razasutim
lepšim čamcima koji kruže tu,
i posmatrati kako struja muti
tvoj malen lik što tone prema dnu —
O, davni dane, gde tvoji mutni puti
trnu i mru?
(B. Živojinović)

PANTER

(Jardin des plantes, Pariz)

Njegove oči muti i sputava
rešetki tamnih stalni mimolet.
Tisuću rešetaka poigrava

i okončava sobom njegov svet.

Povitljiv korak njegov, pun čvrstine,
liči, dok uskog kruga meri luk,
na igru snage okolo sredine
u kojoj vlada silne volje muk.

Tek ponekad se zastor s oka skloni
nečujno — Tada uđe neki lik,
kroz napregnuti mir udova roni —
i mre u srcu kao dalek krik.

(B. Živojinović)

VRTEŠKA

(Jardin du Luxembourg)

S krovom i senkom njegovom se vrti
čopor šarenih konja što se gone
trenutak jedan, svi iz zemlje one
koja toliko okleva pre smrti.
Nekih u kola upregnutih ima,
al' je u svijju izraz srčan sav.
Jedan je crven namrgođen lav
i katkad jedan beli slon sa njima.

Čak i jelena jednog eno — pravom

jelenu šumskom sličan je po svemu,
samo što nosi sedlo, i na njemu
jednu malenu devojku u plavom.

Za njom, odeven u belo odelo,
jaše na lavu dečaćić, u stravi,
dok zube lav pokazuje i ždrelo.

I katkada se beli slon pojavi.

Promiču vedre devojke nekamo,
već nepristale skoro igri toj;
usred ludoga leta one svoj
podizhu pogled, nekuda, ovamo —

I katkada se beli slon pojavi.

I sve to ide, okončanju žuri,
vrti se, kruži, a bez cilja svog.
Poneki pramen, crven, zelen, suri,
jedva započet profil lica kog. —
I katkad osmeh, ovamo obraćen,
blažen i bleštav i uludo straćen
sred zadihanog slepog kola tog...
(B. Živojinović)

RIMSKI VODOSKOK

(Borgeze)

Dve školjke jedna nad drugom, ničući
iz mermernoga staroga okvira,
i gornjom vodom tiho otičući
ka vodi koja dole s puno mira

presreće njeno šaptanje, i tajno
pokazuje joj, ko šaka, pod tminom
i zelenilom kako nebo sjajno
ko neznan predmet treperi dubinom;

ona se širi, nenačeta tugom,
po lepom svome sudu, krug za krugom,
i ponekad se spušta, ko da sniva,

niz mahovinu k trećoj površini,
čije postupno treperenje čini
da joj se školjka osmehom preliva.

(B. Živojmović)

LJUBAVNA PESMA

Kako da dušu sputam, da se tvoje
ne takne? Kako, mimo tebe, njom
da grlim druge stvari i daljine?
Ah, rado bih je sklonio na koje
zaboravljeno mesto usred tmine,
u neki izgubljeni kut, u kom
neće je tvoje njihati dubine.

Al' ipak, sve što dodirne nas dvoje
ko gudalo nas neko spaja, koje
iz dveju struna *jedan* mami glas.

Na kom smo instrumentu? Ko nas satka?

1 koji ovo svirač drži nas?

0, pesmo slatka.

(B. Živojinović)

GAZELA

(Gazella Dorcas)

Sazvučje dveju reči što se stiču
izbrane — nikad dosegnuti neće
slik što kroz tebe, opčinjena, kreće.
Lišće i lira iz tvog čela niču,

i sve u tebi u pesme se toči
ljubavne, koje, od latica tiše
i mekše, škrope onoga što više
ne čita i što sklapa oči

da tebe gleda: uzvijenu, sličnu
streli što čeka s okidanjem skoka,
sve dok vrat drži glavu nepomičnu

u slušanju: ko kad se naglo prene
kupačica sred šume posrebrene,
s jezerom gorskim u dnu plahog oka.

(B. Živojinović)

JABUČAR

(Borgeby-Gard)

O smiraju, kada sunce pada,
dođi, gledaj na zeleno tle.
Ne čmi l' se ko da smo to sve
davno brali, čuvali, da sada

iz sećanja i iz osećanja,
novih nada, zapretane sreće,
s puno tamnih unutarnjih tkanja,

sve to razastremo pod drveće
Direrovom nalik, što u svom
najedralom rodu s teških grana
nosi teret bezbroj radnih dana,
kušajući može li da tom

što sve mere pređe snage da
da još raste, poklanja i deli,
kad se voljno, jedan život celi,
raste, čuti i cilj jedan zna.

(B. Živojinović)

USPAVANKA

Kada izgubim te ja,
da li ćeš bez mene moći
da spiš: bez lipe što u noći
šumori vrh tvoga sna?

Bez mojih reči što se roje,
gotovo kao trepavice,
na tvoje grudi, na tvoje lice,
i na celo telo tvoje?

Bez mene, da te najzad tu
ostavim s tobom sasvim samu,

ko vrt kroz čiju struji tamu
miris plodova koji zru?
(B. Živojinović)

ARHAJSKI TORZO APOLONOV

Ne znamo glave lik mu veličanstven,
nit' cvet zenica. Ali mu se zari
torzo ko polijelej u kom stari
pogled se, samo uvrnut, tajanstven,

još čuva. Ne bi mogao inače
da te zaseni pregib grudi tih,
nit' prevojem bedara da se stače
put začetne sredine osmeh tih;

bezlično-mrtva to bi bila stena
ispod providnih slapova ramena,
i ne bi kao krzno sjala tako,

niti bi mogo kroz nju da se lije
sjaj ko od zvezda: jer tu mesto svako
gleda te. Moraš živeti drukčije.
(B. Živojinović)

Dodirne dušu skoro svaka stvar,
odasvud bruji spominjanja glas.
Poneki dan što prođe stran za nas
u budućnosti stigne tek ko dar.

Ko meri naš doprinos? Da li ko
od prošlih, starih leta nas raspreda?
Šta od postanja saznasmo, sem to:
da sve se jedno u drugom ogleda?

Da se na nama ravnodušnost greje?
O, dome, travo, o, večernja seni,
dok se gledamo tako, objerljeni,
najednom sve to kroz vas k nama veje.

Kroz sva se bića pruža prostor *jedan*:
suštinski svetski prostor. Kroz nas laste
proleću tiho. Ja, rašćenja žedan,
pugledah, i: *u meni* drvo raste.

Brinem, a dom je na dnu moga srca.
Čuvam se, a u meni straža bdi.
Ka mojoj novoj ljubavi se svi
svet lepi, da tu počiva i greca.
(B. Živojinović)

Pokraj puta prisojnog, u šupljoj
izdubljenoj polovini stabla
što odavno ko korito služi
i vodenu površinu tiho
obnavlja u sebi, tolim svoju
žed: poreklo i vedrinu vode
primajući kroz članke na ruci.
Piti — to bi izgledalo meni
prekomerno i suviše jasno;
ali ovaj pokret koji čeka
privodi mi bistru vodu svesti.

Ovako bih isto, kad bi došla,
sebe sasvim utolio kad bih
samo lako prislonio ruke
na tvog mladog ramena oblinu
il' na tvojih grudih naviranje.
(B. Živojinović)

IZ SONETA POSVEĆENIH ORFEJU PRVI SONET PRVOGA DELA

0, drvo! 0, da prerastanja čista!
0, Orfej peva! 0, visok grm u uhu!

Zaćuta sve. Al' prećutno u duhu
početak novi, mig i mena lista.

Iz šume, svetle čudom razdrešenja,
kretoše zveri, pritajivši dah;
i tad se vide: lukavost il' strah
ne skrotiše ih do tol'kog smirenja,

već slušanje. I rika se u njenom
umanji srcu. Gde beše tek sniska
izba da primi sve ono što navre,

ćumez od htenja pod najdubljom tminom,
s kapijomi čiji šip drhti ko liska, —
ti im u sluhu posagradi lavre.

(B. Živojinović)

TREĆI SONET PRVOG DELA

Bog može to. Al kako čovek može
kroz usku liru da ga prati sam?
Njegova kob je razdor. Gde se glože
želje, tu nije Apolonov hram.

Pesma, po tebi, nije molben ton,
žudnja za nečim što postići mogu;

pesma je postojanje. Lako bogu.

Al kad mi *jesmo*? I kada će on

zemlju i zvezde tvome biću dati?

Ljubav tu malo znači, mada plah,
mladiću, glas ti mami, - moraš znati

zaboraviti pesmu. Biti gluv.

Istinske pesme drukčiji je dah.

Dah oko ničeg. Lahor u bogu. Čuv.

PETI SONET PRVOGA DELA

Ne dižite mu spomenik. Nek ruža

jedino cveta za nj u leta duga.

Jer Orfej to je. Preobražen se pruža

kroza sve stvari. Što imena druga

tražiti s mukom? U svakome dašku

pesme je Orfej. On dolazi i mine.

Nije l' već mnogo kad za dan-dva čašku

ruže nadživi pre no se raspline?

Da shvatite ga, kako mora spremno

čileti, mada čilenja ga strah!

I već je, rečju nadmašiv sve zemno,

onde gde niko sa njim se ne druži.
Bezbolno rukom mami lirin dah.
Uzvisivši se, on sluša i služi.
(B. Živojinović)

DEVETI SONET PRVOGA DELA

Samo ko se kroz Had
glasio liromi,
sme hvale beskrajne sklad
da prospe širom.

Samo ko hleb je i so
s mrtvima jeo,
čuvaće spomen na to
ko bića deo.

Nek vodom odraz treperi
mutan za nas:
ti čuvaj slike trag.

Tek u dvostrukoj sferi
postaje svaki glas
večan i blag.
(B. Živojinović)

DEVETNAESTI SONET PRVOGA DELA

Mada je nestalan svet
ko oblaka stada,
sve dokrajčeno u klet
prastaru pada.

U toku, u meni toj,
smelije, šire,
pranapev traje još tvoj,
o, bože lire.

Niti shvatismo jad,
nit' ljubav, niti šta
tako nas udalji, kad

smrt na nas žig svoj stavi.

Jedino pesma vrh tla

hvali i slavi.

(B. Živojinović)

PETI SONET DRUGOG DELA

Cvetni mišić, koji anemoni

jutro travno postupno raskriva,
sve dok joj u krilo polifoni
sjaj se glasnih nebesa ne sliva,

kroz laticnu zvezdu razapeti
mišić beskonačnog prihvatanja,
katkad tako obiljem zaneti
da smiraja mig, što u san ganja,

raskriljene liske jedva može
da mu vrati: svet za svetom zrači
odlukom i snagom što ga prože!

Mi, nasilni, dužeg smo trajanja.
Al u kom smo od svih postojanja
najzad otvoreni i primači?

TRINAESTI SONET DRUGOGA DELA

Prednjači svakom rastanku, kao da je
za tobom ko tek minula zima.
Jer među zimama beskrajna jedna ima,
te srce može samo prezimljujući da traje.

Budi večito mrtav u Euridici — , toni
natrag u odnos čist, sa pesmom hvalospevnom.

Ovde, međ prolaznima, u carstvu kratkodnevnom,
ti budi zvonka čaša, koja se lomi dok zvoni.

Budi — znajući stalno za uslov nepostojanja,
za beskonačni razlog dubokog svog treptanja,
te da jednom zauvek ispuniš drhtaj svoj.

Zalihi prirode štedre — i onoj što čeka na miru,
i onoj utrošenoj — , svem neizrecivom zbiru
kličući pribroj i sebe, pa tad uništi broj.

(B. Živojinović)

PETNAESTI SONET DRUGOGA DELA

O, usta česme, usta darodavna
što neiscrpno zbore isto, čisto, —
ti, ispred tečnog vodenog obličja
mermerna masko. A u pozadini

poreklo akvedukta. Izdaleka,
duž grobova, s obronka Apenina
zborenje tvoje nose, koje onda
pada niz crnu starost tvoje brade

u sasud koji pred tobom počiva.

Usnulo to je položeno uho,

mermerno uho kojem vazda zboriš.

Zemljino uho. Ona dakle sama
sa sobom zbori. Podmetneš li krčag,
njoj se tad čini da je ti prekidaš.
(B. Živojinović)

DVADESET PETI SONET DRUGOG DELA

Počuj, već prvo grabuljanje;
ponovo slušaš ljudski rad
kroz suzdržano tiho bujanje
prolećne zemlje. Ko nov i mlad

doživljaj tebi se čini sve što je
hrlilo k tebi već tol'ko puta,
čemu se nadaše, al što ko svoje
ne uze. Tebe to uze i sputa.

Čak i prezimelom hrašču iz tmine
večernje lišće budućnošču sine,
Vazduhom katkad znak neki mine.

Crno je šiblje. Al đubre počiva
zagasitije crno sred njiva.
Svaki sat, minuvši, mlađi biva.

DVADESET DEVETI SONET DRUGOGA DELA

Tihi družbe beskrajnih vidika,
gle gde tvoji dasi prostor množe.
Međ gredama mračnoga zvonika
sobom zvoni. Što te boljkom prože

ojačaće, hraniš li ga tako.
Iz mene se u menu prelivaj.
Šta saznade najbolnije? Ako
gorko ti je piti, vino bivaj.

Na raskršće čula u bezmernoj
noći snagom čarobnom poteci,
smiso čudnih susreta im slavi.

I ako te zemno zaboravi — :
tečem, — reci zemlji tiho-smernoj.
Jesam, — bučno-brzoz vodi reci.
(B. Živojinović)

MALI KRČAG ZA SUZE

Drugi primaju vino i ulje što im saspu
u zaobljeni svod, u mračan prostor kružan.

Ja, kao manja mera, i najvitkiji sasud,
ja se za drugu oblim potrebu: za slap suza.

Vino se bogati, ulje i dalje bistrije biva.
Šta je sa suzama? - Od njih otežah i otromeh,
zaslepeh, počeh da se na prevoju prelivam,
naprsoh sav i najzad ostadoh prazan i slomljen.

RASTANAK

Kako sam samo osetio sve što
rastankom zovu. Kako znam i sada:
nepreboljeno i jezivo nešto
tamno, što tkanje nekog lepog sklada

kida, još jednom pružajuć' ga amo.
Što bespomoćan bejah, gledajući
ono što mene - a mene zovući -
pusti da idem, zaostavši samo,

ono što k'o da bejahu sve žene,
a ipak malo, belo činilo se,
i ništa dugo do: mahanje što se
već više i ne odnosi na mene,

mahanje neprekidno iz daleka,

sve tiše -, jedva objašnjivo više:
možda šljivina grana što se njiše
kad sa nje žurno prhne ptica neka.

POČETAK LJUBAVI

O, osmeh, prvi osmeh, osmeh naš.
Kako to beše isto: udisati
miris rascvalih lipa, slušati
tišinu parka -, pa tada najednom
podići oši, pogledom se sresti
i čuditi se sve do osmeha.

U tom osmehu beše uspomena
na jednog zeca što je do malopre
skakutao po travi; to detinjstvo
osmeha beše. Već ga ozbiljnije
kosnu kretanje labuda, koga smo
videli potom kako na dva dela
večeri neme ribnjak polovi. -
A krošnje svojim rubovima prema
čistom, slobodnom, već sasvim budućem
noćnome nebu, ocrtaše rub
osmehu ovom prema ushićenoj
budućnosti na licu.

ŠPANSKA IGRAČICA

Kao što bela sumporača stane
u ruci već da na sve strane baca
jezičke trperave pre no plane - :
tako sred tesnog kruga gledalaca
iz igre njene još nezahuktane
roj svetlih iskri najpre zapalača.

I tad se naglo sva u plamen prospe.

Pogledom jednim pali svoje kose,
pa najedanput smelo zaošija
haljinu svu u ludog ognja huk,
iz kojeg pruža ruke poput zmija,
gole i budne, uz klepetav zvuk.

A tad: ko da joj vatra seknu, ona
pribra je sasvim i odbaci svu
oholim gestom, gorda, osiona,
gledajuć kako besni još na tlu,
plaminja još i neće da se preda.
No potom diže pobednički lice
i ukrug milo pozdravljajući gleda,
pa sitnim čvrstim stopalima nju

gazi i gasi nemilice.

PESMA O MORU

(Capri, Piccola Marina)

Noću sa mora dolećeš,
pradrevni vetre ti:
nikome stići nećeš;
kad neko bdi
tvoje se snage mora
dobro da čuva:
pradrevni vetar s mora
ti si, što duva
samo za prastenje, amo
prostranstva čista
sručujući iz daljine...

O, kako te oseća samo
smokva što lista
gore sred mesečine.

GONG

Ne više za uši...: zvuk
koji ko dublji sluh

osluškuje nas što svi
prividno slušamo tek.
Preokret prostora. Svet
unutarnji otkriva lik...,
hram pre rođenja svog,
rastvor bogova pun,
teško rastvorljivih...: gong!

Svega ćutljivog zbir
što sebe potvrđuje sam,
šuman uvir i slap
u sopstvenog bića muk,
u trajnost sažeti tok,
izvrnuta zvezda...: gong!

Ti vazda u sećanju mom,
gubitkom rođena ti,
praznik neshvaćen sad,
vino uz nevidljiv rub
usana, bure bes
što stuba protresa srž,
putnikov pad u put,
izdaja, svemu, nas... : gong!

PREOKRET

Put od intimnosti ka veličini vodi kroz žrtvu.

(Kasner)

Dugo je on sve to
mučno prisvajao gledanjem.
Zvezde na kolena padahu
obrvane njegovim pogledom.
Ili bi gledao klečeći,
a miris bi njegove usrdnosti
kao blagi umor padao
na kakvo božansko biće, koje bi mu se onda
osmehnulo, u snu.

Kule je tako gledao
da su trnule od straha:
opet ih uvis zidajući, najednom!
Ali često bi predeo,
otežao od dana, pokojem
strujao u njegovo tiho opažanje, uveče.

Životinje su smireno stupale
u otvoreni pogled, pasući,

a zaslužnjeni su lavovi
zurili unutra kao u nepojamnu slobodu;
ptice su proletale kroz njegovu
duševnost. Cveće se
ogledalo u njemu,
krupno, kao u deci.

A kad se rašču da ima jedan što gleda,
to dirnu i bića koja su manje
i nepouzdanije vidljiva,
dirnu žene.

Otkad gleda?
Otkad već, lišavajući se u duši,
preklinjući sa dna pogleda?

Kada bi on, koji večito čeka, sedeo u tuđini;
a rasejano okrenuta soba u prenoćištu
mrgodno bila oko njega,
i u izbegavanom ogledalu
ponovo soba,
i kasnije, sa postelje-mučiteljke,
ponovo:
tad bi se u vazduhu većalo,
neshvatljivo većalo
o njegovom srcu što se oseća,
o njegovom srcu što se kroz bolno zasuto telo

ipak oseća,
većalo bi se i presudilo:
da ono ljubavi nema.

(I bilo bi mu uskraćeno
ma koje drugo posvećenje.)

Jer vidiš li, gledanju ima granica,
i sve sagledaniji svet
ište da raste u ljubavi.

Završeno je delo očiju,
vrši sad delo srca
na slikama u sebi, zarobljenim. Jer ti si ih
savladao; ali sada ih ne znaš.
Pogledaj, unutarnji čoveče, svoju unutarnju devojk
nju, izvojštenu
iz hiljadu priroda, ovo
tek izvojšteno, a dosad
još nevoljeno stvorenje.

UVODNA PESMA

(iz zbirke "Knjiga slika")

Ma ko ti bio: kroči u predvečerje
iz sobe svoje gde znaš svaki kut;

ma ko ti bio: poslednja uz put
tvoja je kuća, a iza nje: bezmerje.
Pogledom svojim, koji se koleba
da napusti tvog starog praga rub,
digni polako jedan crni dub
i postavi ga ispred neba.
I tako svet ćeš ustrojiti svoj.
Golem, k'o reč što sazreva u svemu.
A kada voljom shvatiš smis'o njemu,
ostaviće ga nežno pogled tvoj...

O, svi vi nežni, u dah koji
ne zna vas, stupite koji čas,
nek se o obraze vaše predvoji
i spoji, drhteći, iza vas.

O, vi blaženi, duše još cele,
vi k'o početak srca, bez zla.
Lukovi strela i mete za strele,
osmeh vam uplakan večnije sja.

Nek vam se patnje strašne ne čine,
tegobu zemljinoj vratite teži;
teško je more, teške planine.

Čak je i drveća pretežak tlak
koje ste sadili davno. Sve teži.
Ali prostranstva ... ali zrak ...

REČI ZA USPAVANKU

Hteo bih nekog da uspavam,
kraj nekog da bdijem bih ja.
Tebe bih da mazim, uljuljkavam,
da te pratim u san, iz sna.
Hteo bih u kući da jedini znam:
noć beše hladna i zla.
I hteo bih da se slušanju dam,
slušanje tebe, sveta, tla.
Dožive kroz noć šalje sat,
vreme se providi do dna.
Još: dole po kog neznanca bat,
i lavež neznanog psa.
Zatim - tišina. Oči bih tada
široko prostro vrh tvog sna,
da nežno te drže, i puste kada
u mraku se pokrene šta.

Kako da zadržim dušu, da mi ne dirne tvoje?

Kako da se s njome vinem k drugim stvarima što postoje?

Ah, rado bih se sakrio u tami kraj izgubljenog nečeg koje stoji
na tihom, strašnom mestu nekom što ne treperi od dubina
tvojih, ali sve što nas dirne, to nas slije zajedno kao gudalo što
dve žice jednim glasom daje.

Gde smo?

Na kojem instrumentu to zvuči?

I koji igrač ima nas u ruci?

O slatka pesmo.

ELEGIJA

(MARINI CVETAJEVOJ EFRON)

O, svi gubici u svemir, Marina, rušenje zvezda!

Mi ne množimo njega, ma kud se bacili, bilo
na koju zvezdu! Već sve je prebrojano u Celom.

Pa ni ko padne neće smanjiti sveti broj.

Svaki odricački pad se ruši k poreklu i celi.

Zar je sve igra, smena istoga, tek pomeranje,
nigde imena, jedva ponegde prisni dobitak?

Vali, Marina, mi more! Dubine, Marina, mi nebo.

Zemlja, Marina, mi zemlja, mi hiljadu puta proleće,
ko ševe što prolom pesme vitla ih u nevidnost.

Klicanjem počinjemo, i već nas nadmašuje sasvim:
i najednom nam teža u tužbalicu okreće
naniže poj. Al' nek je i tako: tužbalicu?
Nije li ona žar: mlade klicanje nadole.
I donji bogovi žele, Marina, da hvalimo njih.
Tako su nevini bogovi, čekaju hvalu ko đaci...
Hvalimo, mila, štedro razasipamo se hvalom.
Nama ne pripada ništa. Nakratko svijamo šake
oko vratova još nepotrganog cveća.
U Kom-Ombu na Nilu to videh. Tako, Marina,
žrtvuju kraljevi dar, odričući se sami. Kao što anđeli hode i
beleže vratnice onih koji su za spasenje, tako dodirujemo i mi
ovo i ono što je prividno nežno. Ah, već tako
daleki, ah, rasejani, Marina, čak i pri najdubljem
svome porivu. Ništa drugo doli označitelji.
Ovaj posao tihi -
kada neko od nas ne može podneti više
već se na hvatanje reši - sveti se pa nas ubija.
Jer da je smrtna moć u njemu, svi smo primetili
po uzdržanosti njegovoj, nežnosti, čudesnoj snazi
što od nas živih stvara nadživele. Ne - postojanje.
Znaš koliko puta slepa nas naredba nosila
ledenim predvorjem novog rođenja... Nosila:
nas? Telo od očiju što se protive ispod
bezbrojnih kapaka. Nosila u nas sručeno srce
celog pokolenja. K cilju selica nosila
tu grupu, sliku našeg uzbledelog preobraženja.

Oni što vole ne bi smeli, Marina, ne smeju
toliko o propasti znati. Moraju biti ko novi.
Tek njihov grob je star, tek grob se seća, potamneo
pod drvetom što grca, vajakadašnjice se seća.
Tek njihov grob se lomi i ruši; a oni su sami
poput šibljika vitki i povitljivi; što ih
bezmerno povija, izdašno to ih u venac koluta.
Kako li oni u majskom se vetru razvejavaju!
Iz sredine Vazdašnjeg, u kojoj ti dišeš i slutiš,
njih trenutak isključuje. (O, kako poimam tebe, ženski cvete
na istom neprolaznom žbunu. Kako se rasipam snažno u noćni
vazduh, što će te začas omilovati). Bogovi rano naučiše
da polovina svojih pretvorno pokažu privid.
Mi se, pak, uključeni u kruženje, ispunismo
sve do celina, kao Mesečev kotur. I neće
ni u smenjivanja rok ni u nedelje mene
niko nam nikad pomoći natrag u potpunosti, osim
usamljen sopstven hod predelom lišenim sna.

ZAVRŠNA PESMA

Smrt je velika.
Mi pripadamo njoj
i onda kad je veseo naš glas.
I kada nam se čini da smo

usred života, ona smelo svoj
tužni i plačni diže poj
usred nas.

PREDOSEĆANJE

Ja sam k'o barjak opkoljen daljinama sivim.
Slutim dolazak vihora, i moram da njima živim,
dok dole još nepomično snivaju stvari:
vrata se još blago sklapaju, i mirni su kamini
stari,
prozori još ne drhte, još težak počiva prah.

Tad bićem već saznajem bure, pa bivam k'o more
plah.

Tada se širim, tad ronim u sebe, i tad sam svoj,
i letim, i u velikoj buri toj
sasvim sam sam.

SMRT

Tu stoji smrt, plavi odvar
U šolji bez tanjirića.
Neobično mesto za šolju:

Površina dlana. Na vitkom obliku,
Polivenom, sasvim se dobro vidi
Okrnjeno uho. Zaprašena. I, na njenom pregibu,
Izbledela slova: "Nada".

*

To je pri poznom doručku pročitao onaj
Za koga je pripremljen taj napoj.

*

I kakva su to bića
Koja najzad treba plašiti otrovom?

*

Jesu li ostala? Tu se zatreskala
U taj zaista opasni napoj?
Treba li im čvrstu stvarnost
Izvaditi kao veštačku vilicu?
Tad će početi da buncaju. Buncanje, buncanje...

.....

O, zvezdo padalico,
Kuju videh jednom dok stajah na mostu -:
Ne zaboraviti tebe. Stati!

SUDBINA JEDNE ŽENE

Kad neki kralj na lovu prima
u ruke čašu, koju god, da pije, -
i nakon toga onaj, ko je ima

nju sprema, čuva kao da je nije:

I udes tako možda neku sretne,
takođe žedan, možda nje se maši,
i onda malen život, odveć strašljiv
da razbije je, na stranu je metne

i postavi u turobnu vitrinu,
u kojoj svoje dragocene stvari
il one, koje smatra takvim, krije.

Tu stoji tuđa, propala u tminu,
i biva slepa, i naprosto stari
i više vredna nije, retka nije.

Samoća je poput kiše,
U večeri iz mora se diže,
Iz ravnica pustih i dalekih stiže,
Ide u nebo, gde je uvek ima.
I tek sa neba pada po gradovima.

Pada pre nego svetlost je izašla,
kad ulice se okreću spram zore,
I kad se tela što nisu ništa našla,

Razočarano dele puna mora,
I kada ljudi što od mržnje gore,
U postelji jednoj moraju da noće.

Tad dolaze valovi samoće...

Ovo je čežnja: sred talasa biti
i nemati u vremenu svoj stan.
I to su želje: pritajene niti
koje za večnost vezuju naš dan.

I to je život. Dok ne dođe jedan
čas drevni, najsamotniji od svih,
drukčiji od svih ostalih, i čedan
presretne večnost uz osmejak tih.

OSTAVLJEN NA PLANINAMA SRCA

Ostavljen na planinama srca
Gle, u daljini sićušno, gle:
poslednje naselje reči, a još više,
ali i on majušan, poslednji
zaselak osećanja. Prepoznaješ li ga?
Ostavljen na planinama srca. Kamen

pod rukama. Jest, tu cveta ponešto;
iz neme litice cveta raspevan korov
koji ni o čem ne zna. Ali onaj ko zna?
Ah, onaj što poče da zna, pa sad ćuti,
ostavljen na planinama srca.
Jest, tu se kreće ponešto, nenačete svesti,
kreće poneka bezbedna životinja s planine,
ide, zastaje. I velika zaštićena ptica
kruži oko čistog protivljenja vrhova.
Ali ne zaštićen, ovde na planini srca.

JA ŽIVIM U KRUGOVIMA KOJI SE ŠIRE

Ja živim u krugovima koji se šire,
i njima sve više obuhvatiti žudim.
Ja možda i neću iskusiti poslednji,
konačni krug, ali se trudim.

Ja kružim i kružim oko Boga,
tog prastarog tornja, već hiljadu leta,
i ne znam još, jesam li sokol ili vihor,
ili velika pesma ovoga sveta.

**Rilkeovo pismo upućeno Lu Andreas-Salome
u Minhenu 1897.**

Išunjabo sam se iz tvog stana
I dok hodam kišnim ulicama čini mi se
Da svaki prolaznik koga sretnem
U mom blistavom pogledu vidi
Moju presrećnu, spasenu dušu.

Pošto - poto hoću da usput
Sakrijem od sveta svoju radost;
Odnosim je žurno kući
I zatvaram u dubini noći
Kao zlatni kovčeg.

A onda iznosim na svetlost dana
Komad po komad sakrivenog blaga
I ne znam kuda pre da gledam;
Jer je svaki kutak moje sobe
Pretrpan zlatom.

To je bezgranično bogatstvo
Kakvo noć nikada nije videla
Niti rosa okupala;
Više ga ima nego što je ikada
Ijedna mlada dobila ljubavi.

To su bogate dijademe
Sa zvezdama umesto dragog kamenja.
Niko to ne zna. Ja sam, o draga moja,
Kao kralj među tim bogatstvom
I znam ko je moja kraljica.

**Rilkeovo pismo Lu Andreas-Salome
u Šmargendorfu 1901.**

Ostao sam u mraku kao da sam oslepeo
Jer te moje oči više ne pronalaze.
Nejasna užurbanost dana
Za mene je sad samo zavesa koja te skriva.
Gledam u nju nadajući da će se dići
Jer je iza nje ostao moj život,
Srž i suština zakonitost moga života
A ipak i moja smrt.

SUSED

Violino neznanko, što progoniš moj duh?
U koliko dalekih gradova već čuh
gde samotna noć me tvoja dira?
Dal' mnoštvo il' jedan na tebi svira?

Dal' takvih još ima širom sveta
koje bi, bez tebe, već odavno
dno rečno progutalo tavno?
I što sam tome uvek ja meta?

I zašto put moj uvek leži
uz one koji te plašljivo gone
na pesmu što veli: život je teži
od težine sve vasion.

Treperi prenulog časa luk
uz jasan, metalan zvuk:
drhte mi čula. Osećam: znan
i shvatljiv je plastični dan.

Pre pogleda moga bio je svet
k'o još nerazvijen cvet.
Daje se mome oku na dar
sad svaka željena stvar.

Sve je golemo, sve volim, sve ja
slikam na zlatu što sja,
i dižem visoko i šaljem taj zrak
u nečije duše mrak.

Ovo su veka poslednji trenuci.
Vetar s velikog jednog lista tka,
po kom pisasmo bog i ti i ja,
i koji se u tuđoj vrti ruci.

Stranica nova blista, i na njoj
može još sve da bude, sve.

Potajne sile mere opseg svoj
i mračno jedna pored druge bde

VITEZ

Vitez u pohod jezdi dug
u širok, šuman svet.
A pred njim sve je: jutro i jug,
polje i pir i vrag i drug,
devojka, maj i lov i lug,
i bezbroj puta bog svud u krug
kroz svaki gleda cvet.

Ali u vitezu, ispod pancira,
u mrkloj tami
ščućurila se smrt i čami,

i snuje i snuje bez mira:
Kada će da zahuji
nečije oštrice rez,
kada po čeliku da zabruji
njen britki vez,
pa da mi jednom donese spas
i da izvede mene
iz ćelije ove u kojoj bez sna
provodim dane povijene, –
pa da se sve u meni prene,
da se najzad ispružim sva
i da zapevam na sav glas
i zaigram preko tla.

Biće sve opet veliko i snažno.
Njive će snove jednostavne sniti,
i namreškane vode će se liti,
džinovska debla put neba će se viti
i zidovi će pasti, i odvažno
po dolovima, k'o u doba stara,
živeće narod pastira i ratara.

I neće biti crkava, što boga
hvataju čvrsto k'o begunca koga,
i suzama ga škrope posle toga,

k'o zarobljenu i ranjenu zver, –
u svakom domu biće gostoljublja,
i svest o žrtvovanju, kao zublja,
davaće našim postupcima smer.

Nećemo drugi svet čekati bolno,
i čeznućemo samo neutolno
da posvetimo i čas smrtni svoj,
da se k'o sluge zemaljskome damo,
pa kad smrt nas privine, da znamo
da nismo više nepoznati njoj.

DA UMREM, ŠTA ĆEŠ TI, MOJ BOŽE?

Da umrem, šta ćeš ti, moj Bože?
Ja sam tvoj stalak i tvoj stožer;
ja sam tvoj krčag pun do vrha
(pa da se prospem? da se skrham?);
ja sam ti smisao i svrha,
ti sa mnom gubiš razlog svoj.
Imati nećeš posle mene
nijednu kuću gde ti mogu
šaptati reči zanesene
topao pozdrav, prisno hvala.
Ja ću sa umornih ti nogu
spasti ko somotna sandala.

Spašće ogrtač golem tvoj.
Tvoj pogled, što ga vazda čeka
moj obraz kao jastuk mekan,
doći će tada iz daleka
da mene traži i ne nađe
i klone kada Sunce zađe
kraj stranog stenja, tuđih smreka.
U meni zebnjom zvoni jeka:
šta ćeš da činiš, Bože moj?

POSLEDNJE KUĆE SEOSKE SU SAME...

Poslednje kuće seoske su same
kao da ovde svet se završava.
Maleno selo drum ne zadržava
da ide dalje polako sred tame.
Seoce tek je prelaz koji vodi
između dve daljine pune slutnje
i strepnje, sve uz domove od ćutnje
koračanje, a nigde mosta.
I ko iz sela krene, dugo hodi,
i mnogi, možda, mrtav putem osta.

STREP NJA

Po sveloj gori ptičji krik se ori
što kao da se besmislen otkiva
po ovoj sveloj gori.

Pa ipak, obli ptičji krik počiva
u ovom trenu što ga stvori
ko nebo širok po uveloj gori.
Pokorno sve se u taj krik uliva:
čini se ko da ova zemlja sva
njime se nečujno uvija,
da golem vetar uza nj se pripija,
i ovaj tren, što dalje stremi,
bledi i nemi, ko da stvari zna
od kojih svako mora da premine
kad se iz toga krika vine.

LABUD

Ovaj napor: teško i spleteno
hoditi kroz još neučinjeno,
nalikuje labudovom hodu.
Umiranje, pak, to neshvatanje
dotle znane podloge svagdanje,
njegovome spuštanju na vodu -:
koja njega, plašnog, blago prima,

pa se, srećna i minula plima,
povlači pod njim, za valom val;
dok on sa sve većim dostojanstvom,
mirom, pouzdanjem, veličanstvom,
blagoizvoleva da prostranstvom
plovi kao punoletan kralj.

KURTIZANA

Mletačko sunce zlato mi izdvaja
u kosi, drevnom alhemijom pukom.
Obrve kao mostovi se lukom
nadnose nad opasnošću i mukom
očiju, koje tajna staza spaja
s kanalima, te celo more pada
i diže se u njima s puno sklada
i menja se. Ko mene vide kada,
zbog moje ruke zavidi mom psu,
jer ona, koju strast još ne ožari,
neranjiva, prstenjem načičkana,
miluje njega često, rasejana -.
I mladi ljudi, ponos kuća starih,
od mojih usta otrovani mru.

STEPENIŠTE ORANŽERIJE

Ko kralj što najzad ko bez cilja hodi,
tek zato da se nekih retkih dana,
sam u svom plaštu, pokaže gospodi
pognutoj nemo sa obeju strana -:
tako, polako, milošću Gospodnjom,
između dweju balustrada nemih,
koje se pred tom samotnom ophodnjom,
što uvis, k nebu i nikuda, stremi,
klanjaju od postanja, - isto tako
penje se stepenište: kao da je
zapovedilo pratiocu svakom
da zastane na odstojanju, pa je
tom naredbom ih zbunilo toliko
da strepe da se za njime upute:
čekaju u daljini; i čak niko
ne sme da teške prihvati mu skute.

PRANJE MRTVACA

Privikle su se na nj. Al nepoznat
postade sasvim ovaj nepoznati
kad pod promajom mračnom stade sjati
kuhinjska lampa. Prale su mu vrat

i, jer im život njegov beše stran,
izmišljale su neki drugi, lažni,
perući stalno. Tad jedna spusti dlan,
zakašljavši se, i s njim sunder vlažni,
njemu na lice. Malčice je sela
i druga. Dok se s četke kapi liše,
njegova šaka, zgrčena i svela,
ko da je celoj kući htela
dokazati da nije žedan više.
I dokaza. Kašljucajući, žene
rad nastaviše, ko da im nešto smeta,
i preko nemih cvetastih tapeta
drhtavi plamen zgrčene im sene
palacavo je opisivao.
Kroz prozor se nezastrveni
bezobzirno ljut mrak ulivao.
I jedan nagi čovek bezimni
zakone tu je određivao.

POZNA JESEN U VENECIJI

Grad sada više ko mamac ne plovi
loveći dane što iz mora rone.
Staklasta zdanja krtije sad zvone
o pogled tvoj. I leto glavu povi
u baštama, ko hrpa marioneta

umornih, prebijenih i bez moći.

Al s dna, iz šumskih pradrevnih skeleta

izrasta volja: ko da će preko noći

admiral budnom arsenalu dati

naredbu da udvostručeni broj

galija sutra krene, šireć svoj

smolasti miris, da se flota sjati

i naglo nadme jedra istodobno

zastave dižuć blistavo i kobno.

Rajner Marija Rilke

PISMA MLADOM PESNIKU

(nekoliko lepih misli)

- Ničim se jedno umetničko delo ne može manje dosegnuti nego kritičkim rečima.
- Sve stvari nisu tako shvatljive i izrecive kako bi najčešće hteli da nas ubede.
- Udubite se u sebe. Istražite razlog koji vas goni na pisanje; ispitajte da li je on raširio svoje korenje po najskrivenijoj dubini vašeg srca, priznajte samom sebi da li biste morali umreti kad bi vam pisanje bilo uskraćeno. Ovo pre svega: pitajte samog sebe u najprisnijem času svojih noći: moram li da pišem? Rijte do dna duše tražeći dubok odgovor. Pa ako bi taj odgovor glasio potvrdno, ako ovo ozbiljno pitanje možete da predusretnete snažnim i prostim moram, onda izgrađujte svoj život prema toj neminovnosti.
- Ako vam vaša svakidašnjica izgleda siromašna, nemojte optuživati nju; optužujte sebe, recite samom sebi da niste dovoljno pesnik da biste mogli oglasiti njena bogatstva; jer za stvaraoca nema siromaštva, ni bednog, ravnodušnog mesta.
- Umetničko delo je dobro ako je nastalo iz neminovne potrebe. U ovoj osobenosti njegovog porekla leži i sud o njemu: drugog suda nema.
- Taj razvoj ne možete poremetiti jače nego ako svoje poglede upućujete napolje i spolja očekujete odgovor na pitanja na koja samo vaše najdublje osećanje u vašem najprisnijem času, možda može da odgovori.
- ... jer u osnovi, i upravo u najdubljim i najvažnijim stvarima, mi smo neizrecivo sami ...

- Ironija: Nemojte dozvoliti da ona zavlada vama, naročito ne u nestvaralačkim trenucima. U stvaralačkim trenucima pokušajte da se njome poslužite kao jednim sredstvom više za poimanje života. Primenjena čisto, i ona je čista, i čovek ne mora da se nje stidi.

- Čitajte što je moguće manje estetsko-kritičkih rasprava ...

- Umetnička dela beskrajno su osamljena, i ponajmanje se mogu dosegnuti kritikom. Samo ljubav može da ih dokuči i drži, samo ona može da bude pravedna prema njima.

- I zaista je umetničko doživljavanje tako neverovatno blisko polnom doživljavanju, njegovom bolu i njegovoj nasladi, da su te dve pojave u suštini samo različiti oblici iste žudnje i istog blaženstva.

- Tu nema sasvim zrelog i čistog polnog sveta, već je to jedan polni svet koji nije dovoljno [/i]čovečanski, koji je samo [i]muški, koji je uspaljenost, pijanstvo i nespokojstvo, a opterećen je onim starim predrasudama i taštinama kojima je čovek izopačio i opteretio ljubav. Zato što on voli samo kao muškarac, ne kao čovek, u njegovom polnom osećanju ima nečeg uskog, prividno divljeg, mržnjom zadahnutog, prolaznog, ne večnog, što umanjuje njegovu umetnost i čini je dvosmislenom i sumnjivom.

- Vi ste tako mladi, pre svakog počinjanja, i ja bih vas, dragi gospodine, koliko god mogu usrdnije molio da imate strpljenja prema svemu što je u vašem srcu nerešeno i da pokušate da volite pitanja sama, kao zaključane odaje i kao knjige pisane potpuno tuđim jezikom. Nemojte sada istraživati odgovore koji vam ne mogu biti dati, jer ih ne biste mogli preživljavati. A u tome i jeste stvar da se sve preživljuje. Preživljujte sada pitanja.

- Telesna naslada je čulni doživljaj, isto tako kao i samo gledanje ili sam osećaj kojim neki lep plod ispunjava čivekov jezik; ona je veliko, beskrajno iskustvo koje nam je dato, saznavanje sveta, obilje i sjaj svega znanja.
- Možda iznad svega lebdi neko veliko materinstvo kao zajednička čežnja.
- ... ali ovde ima mnogo lepote, jer svuda ima mnogo lepote.
- Postoji samo jedna osamljenost, i ona je velika i ne podnosi se lako, i gotovo svima nailaze časovi kada bi oni nju rado zamenili za bilo kakvu, ma koliko banalnu i jevtinu zajednicu, za privid i najsićušnijeg slaganja sa prvim koji naiđe, ma bio to i najnedostojniji ...
- ... osamljenost, velika unutarnja osamljenost. Povuci se u sebe i satima nikog ne sresti - to moramo umeti postići. Biti osamljen, kao što smo bili u detinjstvu kada su se odrasli kretali oko nas, zaokupljeni stvarima koje su izgledale važne i velike zato što su odrasli činili utisak tolike zaposlenosti, i zato što od sveg njihovog delanja ništa nismo shvatali.
- Pa kad se jednog dana uvidi kako su njihova zanimanja bedna, njihovi pozivi ukočeni i nemaju više nikakve veze sa životom, zašto onda i dalje ne gledati na njih detinjim očima kao na nešto tuđe, iz dubine svog sopstvenog sveta, iz širine svoje sopstvene osamljenosti, koja je i sama rad i čin i poziv? Zašto detinje mudro nerazumevanje hteti zameniti otporom i prezirom, kada ne razumeti znači biti sam, a otpor i prezir znače učestvovanje u onom od čega se čovek pomoću tih sredstava hoće da odvoji.
- ... i kada pomišljate na svoje detinjstvo, onda vi opet živite među njima, među osamljenom decom, a odrasli nisu ništa i njihovo dostojanstvo nema vrednosti.
- Dobro je biti osamljen, jer osamljenost je teška;
- I voleti je dobro, jer ljubav je teška.
- Ni u jednoj oblasti ljudskog doživljavanja nema toliko konvencija kao u ovoj; tu su pojasevi za spasavanje, najrazličitijih izuma, čamci i bešike za plivanje;

pribežišta svake vrste umelo je da stvori društveno shvatanje, jer pošto je bilo sklono da ljubavni život shvati kao zabavu, moralo je i da ga udesi tako da bude lak, jevtin, bezopasan i siguran kao što su javne zabave.

- Žene, u kojima neposrednije, plodnije i sa više poverenja obitava život, mora da su u osnovi postale zrelija ljudska bića, čovečnija bića nego što su laki, teretom nemanja telesnog ploda pod površinu života potisnuti muškarac koji, uobražen i užurban, potcenjuje ono što veruje da voli.

- Opasne i opake su samo one tuge koje iznosimo među ljude da bismo ih zaglušili; poput bolesti koje se površno i glupo leče, one se samo povuku i posle male počivke utoliko strašnije izbiju; i gomilaju se u duši i jesu život, neproživljen, prezren, izgubljen život od kojeg se može i umreti.

- To je u osnovi jedina hrabrost koja se od nas traži: biti hrabar za najneobičnije, najčudnije što nas može zadesiti na našem životnom putu.

- Ako u tim vašim unutarnjim zbivanjima ima nečeg bolesnog, onda pomislite da je bolest sredstvo kojim se organizam oslobađa stranog elementa.

- Nemojte suviše posmatrati sebe. Nemojte izvlačiti prenagljene zaključke iz onog što vam se deava; prosto pustite da se zbiva.

- Uopšte, moramo biti veoma obazrivi kad nešto nazovemo imenom;

- Sve što možete da zamišljate imajući pred očima svoje detinjstvo – dobro je.

(prevod Vera Stojić)

ISIDORA SEKULIĆ

P. M. Rilke: pisma jednom mladom pesniku

Uvek usamljenom i u sebe povučenom, sada već mrtvom Rilkeu, čoveku uostalom koji je još za života voleo smrt — više ne daju mira sada no dok je bio živ. Imenu njegovu povećavaju sjaj i zvuk, umnožavaju broj dela izdavanjem neizdatih radova, sakupljanjem i objavljivanjem pisama. U Vajmaru, uz arhiv Getea i Šilera, uz arhive koji su postepeno osnovali uz onaj prvi: Ničeua, Imermanu, Merikeu — osnovan je u najnovije doba i arhiv Rilkea. Rade za tu ustanovu, i u njoj, književnici, prijatelji, kći i zet Rilkeov. Odatle se upravlja zaostavštinom. Trenutno su pri pismima, kojih ima, dosada, preko šest hiljada, a objavljenih, tri zbirke. Kao sve usamljenje, ćutljive i preosetljive prirode, i Rilke je, izgleda, lako, možda i rado pisao pisma. Preko hiljadu adresanata je zabeleženo; po tom se broju može suditi da su pisma neobično raznolika, i pisana, kao i pesme Rilkeove, pre ljudstvu nego ljudima, i isto toliko po dobroti koliko po talentu.

Rilke se neštedice davao drugima, iako je mnogo bolovao i znao da neće biti duga veka, iako se većito lomio po putovanjima i tuđim gradovima. Zbirka o kojoj je ovde reć jedna je od vanrednih dokaza za ćudo koje je Rilke bio među pesnicima, za dobrotu i širinu njegovu, za svetiteljsko strpljenje njegovo. Deset pisama, dućih i kraćih, ali uvek podugaćkih, jesu odgovori na pisma mladog ćoveka F. Ks. Kapusa. Pisma mladićeva nisu štampana, ali im se sadržina saznaje iz odgovora na njih. Obratio se Rilkeu potpuno nepoznat mlad ćovek, izjadao mu se,

i jadao dalje, na okolnosti u životu i stanje duše (na kakvo bi se možda mogao potužiti svaki peti čovek); došao mu sa pitanjima na koja, zna se oduvek, nema odgovora sem da ih nađe u sebi onaj ko ih traži; poslao sa pismom i pesme na čitanje i sud, i — još i nije bio darovan darom poete. Rilke će od prvog pisma reći šta misli o pesmama, ali, ozbiljno i srdačno će uzeti na dušu čoveka, ostati s njim u prepisci šest godina, slati pisma doduše razređeno i neuredno, ali ih svakad, od prvog do poslednjeg, pisati s toplinom i punom iskrenošću, s naprezanjem misli da ubedi, s trudom da reč dobije utešnu snagu od lepote umetničkog izraza. F. Ks. Kapus može biti ponosan na zlatnu knjigu Rilkeovu koja mu je poklonjena, njemu, slučajnom namerniku.

Rilke, dakako, nije mladiću mogao dati zapis protiv muka („ne možete, kako kažete, da dovedete u sklad spoljašnji svet sa svojim unutrašnjim”), ali mu je razložio da od trenutka kad neko doista odneguje unutrašnji svoj svet, običnog i lakog sklada između njega i spoljašnjeg sveta i ne može više biti. Ali, ne samo da se zbog toga ne huli i ne jauče, nego se čak ni odgovori ne traže na pitanja. Neguje se snaga da se živi sve što život donese, dakle da se „žive i pitanja” bez odgovora.

Upadaju u oči najraznovrsnija mesta odakle su pisma datirana: Pariz, Viaređo, Vorpsvede u Severnoj Nemačkoj, Rim, Borgebi, pa Furuborg, u Švedskoj, Pariz. Teško neko osećanje da je svugde na zemlji tuđ, moralo je goniti tog bolešljivog i vrlo siromašnog čoveka iz mesta u mesto; njega koji je kazao da je srećan u sobici van grada sa pogledom i izlazom u slobodnu prirodu, i koji je pisao, u jednom od svojih sjajnih tekstova o Rimu, gradu čija je „noć velika, zvezdana, meka od vetrova”, da je ipak, „Rim zato lep što je svugde lepo”.

Deset Rilkeovih pisama jesu u poetski oblik zaodevena velika lekcija o životu čovečjem, o unutrašnjoj samostalnosti čoveka. Čovek može i mora biti utruđen i bolan od života i sveta, ali mora biti nezavisan od toga. Svaki čovek treba, a

tvorac mora biti svet za sebe, nezavisan od svega spoljašnjeg, dobrog i zlog. Kroz svoj rast i razviće mora se čovek proneti samostalan i sam. Niko nikom ne može savetovati ni pomoći u najvažnijim stvarima. Među uslovima za unutrašnju samostalnost, od nekoliko poznatih Rilkeovih ideala i energija: samoća, siromaštvo, čistoća, strpljenje — samoća je u ovim tekstovima dobila najviše mesta i najsnažniji izraz. Samoću čovek ne može izbeći, mada se stalno ljudi trude da je izbegnu. Ona se vraća sa svakim ozbiljnijim i težim događajem; a sve je u životu ozbiljno, a „sve ozbiljno je teško”. Samoća je dispozicija da nešto primimo, ona je sredstvo da se od nečeg odbranimo. Usamljeni i pažljivi moramo biti kad nešto ulazi u nas; a da nešto izbegnemo, ne vredi nam ni preziranje ni oturivanje — time se baš učestvuje u stvari — vredi samo odlazak u samoću.

Što je samoća dublja i bolnija utoliko je više u čoveku „hrabrosti za večnost“. Ljudi su kukavice, potiskuju od sebe sve nesrodno, neshvatljivo, teško. Kad se to prima hrabro, nema sudbine spolja, nego iz nas izlazi, pošto je postalo jedno s nama, ono što je sudbina naša. Ljudi otiskuju Boga, tugu, bolesti, smrt, upravo ceo život, jer se jednako žale na život i bežali bi rado od njega. Sa optimizmom jednog sveca-panteiste govori Rilke gorkom mladiću da nema klopki i zamki u životu, da život uvek ima pravo, da smo stavljeni u život zato što je to element koji nam najviše odgovara, da smo potpuno slični životu, da se „s jednom malo srećnijom mimikom ne razlikujemo više ni od čega što je oko nas”.

Verovatno je Rilke pisao sa stalnom primišlju: da vremenom možda ipak može probiti u mladom čoveku pravi tvorački impuls, i zato je govorio o životu u njegovom probranom obliku, i ponaosob o životu tvorca. Pesnik mora sam od sebe beskrajno mnogo tražiti, jer je stvaraše „način da se čisto živi”, die reine Art zu leben. Kroz sva pisma, samim sobom, Rilke obilno pokazuje šta to znači. On je pun ne samo ljubavi, nego poštovanja za svaku misao koja mu se javi, za svaku

stvar koju pogleda. Oseća se da ga je tome naučilo veliko opštenje s prirodom, s njenim ponositim pojavama, sa malim i sirotim njenim stvarima. Ko prirodu ne voli, ne zna i ne ume biti sam. Voleti treba u prirodi naročito one stvari u kojima traje večno, koje se može voleti, i samotno, u čemu se može tiho učestvovati. Mladić se, izgleda, potužio Rilkeu da je izgubio Boga. A Rilke ga pita (sa jednim sedim, dobrim osmehom, oseća se) kako se može Bog izgubiti, bilo da ga čovek nije ni imao, bilo da ga je imao. Retki ga imaju, ali svako mora osećati da će Bog doći. „Bog, to je zaključni plod na drvetu na kojem smo mi lišće.” Bog se gradi u nama i od nas. A zato što je samoća najbolje i najplodnije u čoveku, „rad, rang i poziv naš”, i Bog se gradi samoćom. Vanredna je, ako smemo reći, panteističko-hrišćanska sinteza Rilkeova o neprekidnom počinjanju Boga sa svakim radom duha, o sigurnom, ali nedovršenom nastadanju Njegovu, tako da ga lično niko od nas neće dovršiti, iako ga može imati. Sa svačim što radimo sami, bez učesnika i pristalica, počinjemo Njega; „naravno, nećemo ga doživeti, kao što nas nisu doživeli naši pretci”.

Ljubav je među teškim stvarima ovoga života najteža. Rilke govori o njoj i povodom teškoća u spolnom životu. Ljudi su telesno uživanje izopačili, kao sve (jedenje, na primer, i u velikom siromaštvu, i u bogataškim presićavanjima). Pesnik naročito mora znati da je „plodnost čoveka jedna”, telesna i duhovna plodnost jedno. Spolovi nisu tako tuđi kakvima su ih ljudi načinili. Povodom teme, spominje pesnika Demela (u vezi sa odlomkom Kapusova pisma o Demelu), priznaje mu veliku umetničku snagu, ali se slaže sa Kapusovom karakteristikom o Demelu: „brunstig leben und dichten”. U spolnom, nije dosta čist, voli samo kao muškarac a ne i kao čovek, osećanje spolno mu je „puno divljine”. Mlad čovek mora učiti ljubav. Ljubav je rad na sebi, i to složen i dugotrajan, pod uslovom da se samoća povisi i udubi radi toga više no ikad. Sve ukupno što čovek radi, samo je priprema da se doživi ljubav. Baciti se što pre u

strast, to je izgubiti sebe. Hecpeća je što ljudi stavljaju telesno uživanje „na najumornija mesta života, kad hoće da se raseju i zaborave”. Rilke, dakako, i tu unosi svoje duboko iskustvo o samoći, i kaže da su dvoje koji se vole „dve samoće koje se štite, graniče, pozdravljaju”.

Iz neverovatnih dubina vadi Rilke beskrajni niz iskustava, kojima se trudi da mladića, postao on pesnik ili ne postao, nauči da se penje ka najvišem. On mu se, mladić Rilkeu, potužio i na nesrećno detinjstvo. Rilke, u nekoliko zbijenih kao olovo teških rečenica kaže sve o nesreći usamljene dece, koja su svemu izložena, a y svemu tuđa, i opominje da se u takvim slučajevima ne osudi lako, ne kaže lako reč: porok. Sa imenima treba bili oprezan. „Često se o ime jednog prekršaja razbio ceo jedan život.”

Kroz sva ta, i takva pisma, Rilke je svega na jednom mestu uzdahnuo nad svojim životom, otet sa plemenitom željom da ohrabri. „Nemojte misliti da onaj koji pokušava da vas uteši, živi bez muke ispod prostih i teških reči koje vama ponekad gode. Njegov život je pun truda i tuge, i zaostaje daleko za vašim. Ali da je drukčije, ne bi one reči nikada našao.”

Čitalac se na kraju krajeva pita: kako je Rilke to blago mogao baciti u pisma, i u pisma potpuno nepoznatom i nikada neviđenom prolazniku! Ali, seti se zatim da su i sve pesme i priče Rilkeove tako pisane. Taj pesnik je doterao do onog svetlog svetačkog siromaštva, iz kojeg, Božijim čudom, teče moć darivanja, najbogatijeg i najčistijeg davanja. Ova pisma su dragocen dokument, redak i jedinstven, kako pesnik uvlači slavu u tamu i skrivenost, da bi uzrela do ljubavi.

(1931)